

Farligt grupptänk om munskydd bland svenskar (publicerad SvD Kultur 2020-11-04)

Häromdagen hade jag ett ärende till andra änden av stan. Jag behövde röra på mig, och bestämde mig för att promenera. Klockan var strax efter fem när jag började min vandring längs med Söder Mälarstrand.

Jag passerade en hel del cyklister och andra fotgängare – det var trots allt rusningstid – tog till vänster genom tunneln mot Slussen, och kom upp på Slussplan. Där möttes jag av ett hav av människor, promenerande, cyklande, stående i stora klungor vid övergångsställen. Jag tvärstannade, det här kändes inte helt okej. Jag försökte snabbt se om jag kunde ta mig förbi människohavet på utsidan, eller i något slags passage i mitten.

Plötsligt fick jag syn på en familj, fem personer, turister. De bar alla munskydd. Och på en millisekund slog det mig: men jag kan ju också bära munskydd! Eftersom jag hade ett ffp2-skydd i väskan som jag köpt från Apotea – men aldrig burit utomhus – drog jag upp det, satte på mig det, och kände mig genast tryggare. Jag bar det hela vägen till Blasieholmen.

Men varför slog mig inte tanken på munskydd innan jag såg den där familjen?
Var det för att jag helt enkelt inte tänkte?
Eller var det för att jag behövde deras hjälp för att bryta mot ett tabu?
Sorgligt nog misstänker jag att det var det senare.

Sverige är ett av mycket få länder i världen som fortfarande varken rekommenderar eller kräver att allmänheten bär munskydd.

Tänk på det en sekund. Nästan 180 länder kräver eller rekommenderar munskydd. Hela Europa gör det. Våra nordiska grannländer gör det.

Men Sverige gör det inte ens för sjukvårdspersonal, eller besökande till äldreboenden! De regionala aktörer som infört krav på munskydd utgör undantag.

Jag har en god vän som är läkare på ett av landets stora sjukhus. Han bär munskydd varje dag på jobbet. Men han berättar att han är nästan ensam om det.

I tidningarnas insändare beskrivs oron som sjukhusbesökare känner. I Sydsvenskan (22/9) frågar en person som tillhör en riskgrupp varför inte vårdpersonalen bär munskydd och engångshandskar, i Norrtelje tidning (4/5) berättar en 70-plussare hur hon på akuten behandlas av sköterskor utan munskydd. För att ta bara ett par exempel.

Ögonläkare anses vara en av de yrkesgrupper som löper störst risk att smittas av, och överföra, coronaviruset. Men i Sverige tycks få ögonläkare använda munskydd. Vanligen kräver ingen det av dem.

Jag fick för några dagar sedan höra om ett äldre par som levde självisolerade, när kvinnan en dag var tvungen att besöka en ögonläkare. Läkarens mun var en eller två decimeter ifrån hennes när han undersökte henne. Han bar inte munskydd. Han visade inga symptom, men hon blev smittad. Båda i paret blev svårt sjuka, men har som tur var återhämtat sig.

”Jag känner mig desperat”, skrev häromdagen en ögonläkare till mig. Hon hade förgäves försökt få klinikledningen att ändra sig om munskydd. Hon upplevde situationen som bisarr.

Jo, opererande kirurger kan bära munskydd. Och tandläkare. För de brukar ju göra det. Då är det comme-il-faut. Men samma verkar inte gälla för de flesta ögonläkare.

En annan vän är barnmorska på en privat klinik: "Nästan alla fick covid i våras", har hon berättat för mig. Också hon. Men bär de munskydd idag? Gör de blivande mammorna det? Nej. "När jag undersöker de gravida kvinnorna ber jag dem att ta ett mycket djupt andetag, och sedan andas ut. Jag står alldeles bredvid. Varje gång tänker jag: 'hon kanske är smittad.' Jag gör det tjugo gånger om dagen."

Så här står det i Patientsäkerhetslagen (2010:659): "Denna lag syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvård och därmed jämförlig verksamhet."

Så varför bär man inte munskydd?

Är det för att man inte vågar?

Är det för att Folkhälsomyndigheten inte rekommenderar det?

Man bär inte munskydd, trots det senaste halvårets uppsjö av nya rapporter om munskyddets smittbegränsande effekter. Trots att Massachusetts största vårdorganisation, med 75 000 anställda, i mars omedelbart lyckades vända en exponentiellt ökande smittspridning till en snabbt minskande, bara genom att införa munskyddskrav både för sjukvårdspersonal och patienter.

Trots att det i Folkhälsomyndighetens egen rapport står: "Munskydd av enklare typ (medicinska munskydd av klass I alternativt tygmunskydd av god kvalitet) minskar risken för smittspridning från den som bär munskyddet till individer i omgivningen..." Trots att nästan alla artiklar i deras egen referenslista över munskyddsstudier ger stöd för dess smittbegränsande effekt. Trots att hela världen använder det. Trots att smittspridningen åter ökar dramatiskt.

Ordet groupthink, "grupptänkande", myntades 1971 av den amerikanska socialpsykologen Irving Janis, som i sin tur inspirerades av George Orwells dystopiska roman 1984. Så här skriver Janis:

"Jag använder termen 'grupptänkande' för att snabbt och enkelt rubricera det sätt att tänka som människor ägnar sig åt när samstämmighetssträvandet i en sammansvetsad grupp blir så förhärskande att det tenderar att omintetgöra realistiska bedömningar av andra handlingsalternativ /.../ Termen beskriver en försämring av mental effektivitet, realitetsprövning och moraliskt omdöme, som ett resultat av gruppsyck."

Som ett resultat av gruppsyck.

Det får mig att tänka på de tyska intellektuellas manifest, publicerat den 4 oktober 1914 i nästan alla stora tyska tidningar. Undertecknare var nittiotre framstående tyska vetenskapsmän och kulturpersonligheter, bland dem ett antal av nittonhundratalets mest nydanande, fritänkande och skapande individer.

Manifestet skrevs till stöd för kejsar Vilhelm II och de tyska krigsansträngningarna. "Tro oss! Vi kommer att utkämpa detta krig till slutet, som ett kulturfolk, för vilket arvet från en Goethe, en Beethoven, och en Kant är lika heligt som nationens jord och dess hem."

Endast fyra personer skrev på ett motmanifest. De lyckades inte få det publicerat.

Det samfälliga stödet för Vilhelm II:s krigsansträngningar kan sägas vara ett uttryck för "en försämring av mental effektivitet, realitetsprövning och moraliskt omdöme, som ett resultat av gruppsyck". Hos några av världens mest briljanta hjärnor.

Ska vi då förvånas över att den svenska läkarkåren inte vill bära munskydd? Eller att besökare vid våra äldreboenden inte förväntas göra det?

Trots det oerhörda priset.

Lena Einhorn är författare, filmare och tidigare verksam som virolog.

